

Fonološka svjesnost djece predškolske dobi

Trgovčić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:603979>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**PETRA TRGOVČIĆ
ZAVRŠNI RAD**

**FONOLOŠKA SVJESNOST DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

Petrinja, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODJSEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Petra Trgovčić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Fonološka svjesnost djece
predškolske dobi

MENTOR: doc. dr. sc. Vendi Franc

Petrinja, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. PREDČITAČKE VJEŠTINE.....	4
3. METAJEZIČNA SVJESNOST	6
3.1. Teorije o razvoju metajezične svjesnosti	6
4. FONOLOŠKA SVJESNOST.....	8
4.1. Razine fonološke svjesnosti.....	11
4.2. Fonemska svjesnost.....	15
4.3. Poznavanje slova.....	16
4.4. Istraživanja fonološke svjesnosti.....	17
4.4.1. Test FONT	17
5. ISTRAŽIVANJE.....	20
5.1. Ciljevi i hipoteze	20
5.2. Metoda istraživanja	20
5.2.1. Uzorak ispitanika.....	20
5.2.2. Instrument istraživanja.....	21
5.2.3. Način ispitivanja.....	21
5.3. Rezultati istraživanja	21
5.4. Rasprava	22
6. ZAKLJUČAK.....	24
LITERATURA	25
POPIS SLIKA.....	27
POPIS TABLICA	27
PRILOZI.....	28
IZVAJA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA.....	31

FONOLOŠKA SVJESNOST DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

SAŽETAK

Fonološka svjesnost predmet je brojnih istraživanja. Zajedno s poznavanjem slova smatra se najvažnijim faktorom za usvajanje čitanja. Razvoj fonološke svjesnosti važno je poticati osobito kod djece predškolske dobi, a postoje i istraživanja koja su ukazala na mogućnost utjecaja na njezin razvoj. Ovaj radi bavi se proučavanjem fonološke svjesnosti, objašnjava razliku između fonološke i fonemske svjesnosti te opisuje istraživanja o predčitačkim vještinama i njihovom utjecaju na čitanje.

Istraživanjem, koje uključuje ovaj rad, ispitalo se poznavanje slova kod djece polaznika programa predškole. U istraživanju, provedenom u *Dječjem vrtiću Duga Resa*, sudjelovalo je 41 dijete. Cilj istraživanja bio je ispitati koja slova djeca najlakše prepoznaju, a koja najteže te jesu li slova koja su inicijalni njihova imena i prezimena, ona koja sigurno prepoznaju. Istraživanje je provedeno u veljači 2020. godine. Rezultati istraživanja potvrdili su postavljene hipoteze. Djeca su lakše prepoznala jednostavne od složenih grafema. Gotovo sva djeca prepoznala su slova koja su inicijali njihovih imena, dok je inicijale prezimena prepoznao manji broj ispitanice djece.

Ključne riječi: fonološka svjesnost, fonemska svjesnost, poznavanje slova, program predškole

PHONOLOGICAL AWARENESS OF PRESCHOOL CHILDREN

SUMMARY

Phonological awareness is the subject of many researches. Together with alphabet knowledge, phonological awareness is considered as key factor for reading acquisition. It is very important to encourage the development of phonological awareness, especially in preschool age. There are researches which have confirmed the possibility of influence on phonological awareness development. The thesis further explains phonological awareness, difference between phonological and phonemic awareness, and describes researches which include phonological awareness.

The research which this thesis includes is focused on alphabet knowledge within children which are attending the preschool programme. The research was conducted in *Dječji vrtić Duga Resa* and it involved 41 children. Main goal of this research was to examine which letters children can recognize easier and if they can recognize the letters which are initials of their first name and last name. The research was conducted in February 2020. Results of the research have confirmed stated hypothesis. Children showed that they can easier recognize simple than complex grapheme. The research also confirmed that almost all children can recognize letters which are initials of their name while initials of their last name they recognized harder.

Key words: phonological awareness, phonemical awareness, alphabet knowledge, preschool programme

1. UVOD

Dijete u jezičnu komunikaciju ulazi slušanjem nakon kojeg slijede procesi ponavljanja i razumijevanja, a zatim se pojavljuje govor. Tek kasnije, u školskoj dobi, razvijaju se složenije jezične djelatnosti, a to su čitanje i pisanje. (Pavličević-Franić, 2005). Čitanje i pisanje zahtijeva prethodno razumijevanje različitih aspekata jezika. Da bi naučilo čitati i pisati, dijete mora biti sposobno razumjeti fonološke segmente govora. U rano doba djetinjstva, kao i u predškolskom razdoblju dijete treba ovladati određenim predčitačkim sposobnostima kako bi postalo uspješno u čitanju i pisanju. Te sposobnosti, jednim imenom, nazivamo metajezične sposobnosti, a jedna od njih je fonološka svjesnost. Iako postoje različiti termini za ovaj pojam, u ovom se radu koristi termin fonološka svjesnost.

Fonološka svjesnost predmet je mnogih istraživanja. Jedno od takvih istraživanja proveli su Olofsson i Lundberg 1983. , a koje ukazuje na to da metajezične sposobnosti mogu biti uvježbane, odnosno da se na njihov razvoj može utjecati. Njihovo istraživanje pokazuje da rano uvježbavanje tih sposobnosti može imati kratkoročne i dugoročne pozitivne efekte na ranu pismenost (prema Franc, 2015). Istraživanje koje je provela Kolić-Vehovec (2003) ukazuje povezanost fonološke svjesnosti i čitanja. Djeca koja su bila čitači prije škole imala su bolje razvijenu fonološku svjesnost. S obzirom da se može uvježbati, fonološku svjesnost važno je razvijati u rano i predškolsko doba kako bi djeca stekla preduvjete za lakše usvajanje vještine čitanja.

Kao instrument za istraživanje fonološke svjesnosti koriste se različiti testovi. Ovaj rad uključuje istraživački dio koji opisuje istraživanje provedeno s djecom predškolske dobi Dječjeg vrtića Duga Resa. Istraživanjem se ispitalo poznavanje velikih tiskanih slova testom poznavanja slova (TPO). S obzirom da se poznavanje slova kod djece rane i predškolske dobi smatra važnim za usvajanje čitanja, istraživanjem se ispitalo koliko slova djeca poznaju (koja prepoznaju lakše, a koja teže) te jesu li inicijali njihova imena i prezimena ona slova koja sigurno poznaju. Za ispitivanje fonološke svjesnosti koristi se test FONT koji obuhvaća zadatke rastavljanje riječi na slogove (slogovna segmentacija), rastavljanje riječi na foneme (fonemska segmentacija), zadatci fonološke analize i sinteze, zadatci prepoznavanja rime. Test FONT formiran je na području Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, a za potrebe istraživanja na

hrvatskom govornom području, prilagođen je specifičnostima hrvatskoga jezika (Franc 2015, prema Subotić 2011).

2. PREDČITAČKE VJEŠTINE

Čitanje je sekundarna jezična djelatnost koja za razliku od govorenja i slušanja nije urođena vještina već se mora razvijati (Pavličević-Franić, 2005). Prema Čudini-Obradović (2008) smisao čitanja je razumijevanje poruke u pisanom obliku, što znači da svaka poruka ima simbole koji su zamjene za riječi koje tvore rečenice i tako iznose smisao poruke. Prikaz riječi u pisanom obliku mijenjao se kroz godine, prvo je postojalo slikovno pismo, odnosno logografski sustav, a usavršavanjem logografskog sustava nastao je današnji abecedni sustav. Abecedni sustav temeljen je na glasovnom načelu u kojem svaki pisani znak, odnosno grafem, predstavlja glas, odnosno fonem. Čudina-Obradović (2008) navodi da abecedni sustav zahtijeva niz složenih procesa kao što su raščlamba riječi na glasove, usvajanje i pronalaženje korespondencije između napisanog slova i pripadajućeg glasa, povezivanje glasova u riječ i niz drugih procesa čija je krajnja svrha otkrivanje značenja, odnosno smisla cjeline.

Razvoj vještine čitanja, u odgojno-obrazovnim ustanovama, potiče se od ranog djetinjstva. Vještine kojima dijete treba ovladati da bi naučilo čitati nazivamo predčitačke vještine. „Predčitačke vještine obuhvaćaju: a) slušanje i čitanje priča da bi se u njima uživalo i o njima razgovaralo, što uključuje zajedničko listanje i čitanje slikovničkih i drugih izdanja, b) slušanje pričanja i prepričavanja priča, koje uključuje prepričavanje jednostavnih, kratkih priča s razumijevanjem njihova ustroja: početak, središnji dio i završetak, c) razumijevanje funkcije čitanja, odnosno zašto je važno znati čitati koje uključuje čitanje u različite svrhe: čitanje knjiga radi uživanja, razonode, učenja, d) rukovanje knjigama i ostalim tiskom: držanje knjige, listanje slikovnica i praćenje redaka slijeva nadesno i odozgo prema dolje, e) razumijevanje jezičnih razina: riječi, rečenica i teksta, f) prepoznavanje pojedinačnih glasova u riječi- rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječ, g) poznavanje slova abecede- provođenje zamjene slova u glasove i obrnuto, h) sudjelovanje u aktivnostima nakon poslušane ili pročitane priče (prepričavanje, dramatiziranje, igranje uloga, crtanje i sl.)“ (Visinko, 2014, str. 119).

Prema Čudini-Obradović (2008) predčitačke vještine su svjesnost djeteta o pisanom jeziku, koja se razvija vrlo rano, između druge i treće godine života. Predčitačke vještine podrazumijevaju i svjesnost djece o trima aspektima pisanoga jezika, a to su njegova funkcija, tehničke karakteristike pisma i proces te tehnika čitanja. Čudina-Obradović (2008) na sljedeći način opisuje aspekte pisanoga jezika: funkcija i svrha pisanog jezika odnosi se na to da dijete prepozna da netko čita ili piše, odnosno svjesno je da postoji pisani tekst iz kojeg proizlazi neka poruka, a ta svjesnost pojavljuje se već između druge i treće godine života.

U četvrtoj i petoj godini života djeca postaju svjesna pojmova o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma, odnosno primjećuju razlike u slovima, razumiju interpunkciju i svjesna su pravila o smjeru čitanja i pisanja s lijeva na desno, odozgo prema dolje, te usvajaju pojmove vezane uz pismo (slovo, riječ, točka). U ovoj se fazi razvija i svijest djece o riječima kao zasebnim vizualnim jedinicama, te svijest da se svaka riječ sastoji od zasebnih glasova.

Svijest o uporabi glasovne strukture riječi pojavljuje se u petoj i šestoj godini života, a kod djece se očituje u igrama rastavljanja riječi na manje jedinice, igrama s rimom i uočavanjem aliteracije.

Između šeste i sedme godine života, djeca primjenjuju grafo-foničko znanje, odnosno spremna su primjenjivati abecedno načelo – spoznaju korespondenciju između glasa i dogovorenog znaka za taj glas.

Prema Čudini-Obradović (2008), za usvajanje vještine čitanja, najvažniji je razvoj glasovne raščlambe. Aktivnosti kojima se razvija sposobnost glasovne raščlambe usmjerene su na obraćanje pozornosti na zvukove i njihove značajke, uočavanje, pamćenje i stvaranje rime, uočavanje i zapamćivanje početnog i završnog glasa u riječi. U nastavku će biti navedene neke od aktivnosti koje autorica Čudina-Obradović (2008) navodi kao poticajne za razvoj predčitačkih i čitačkih vještina.

- Budilica – igra u kojoj dijete izađe iz prostorije, budilica se sakrije u prostoriji, dijete, kada se vrati u prostoriju, prema zvuku otkucavanja treba pronaći budilicu. Kod mlađe djece budilica se postavi da zvoni kako bi zvuk bio jači.
- Vreća rime – vreća se napuni sličicama parova u rimi, igrači naizmjenice izvlače sličice dok se skupe što više parova u rimi.
- Lanac – prvi igrač izgovara riječ, sljedeći izgovara riječ koja započinje završnim glasom prethodno izrečene riječi.

3. METAJEZIČNA SVJESNOST

U jezičnom razvoju djeteta razvija se i metajezična svjesnost. Kodžopeljić (1996) metajezičnu svjesnost definira kao sposobnost pojedinca da razmišlja o jeziku i koristi se njegovim strukturnim karakteristikama, a metajezik odnosi se na jezik koji se koristi u svrhu opisivanja jezika. Autorica navodi četiri oblika metajezične svjesnosti: fonemska i slogovna svjesnost, svjesnost o riječima, sintaktička i pragmatička svjesnost. Opisuje ih na sljedeći način:

- Fonemska i slogovna svjesnost – sposobnost analiziranja riječi na sastavne elemente, sposobnost analize i sinteze.
- Svjesnost o riječima – shvaćanje povezanosti između riječi i predmeta kojeg ta riječ označuje, razlikovanje semantičkih i fonoloških komponenta riječi.
- Sintaktička svjesnost – sposobnost procjene gramatičke adekvatnosti iskaza.
- Pragmatička svjesnost – sposobnosti koje se koriste u neposrednoj komunikaciji.

Iako većina autora definira četiri oblika metajezične svjesnosti, Gombert (1992) uključuje peti oblik, metatekstualnu svjesnost koja se odnosi na svjesnost o strukturi teksta, odnosno usredotočenost na elemente koji ga sačinjavaju.

3.1. Teorije o razvoju metajezične svjesnosti

Prema Kodžopeljić (1996) postoje dva gledišta na početak razvoja metajezične svjesnosti. Prema prvom, razdoblje za razvoj metajezične svjesnosti je između četvrte i osme godine djetetova života, dok drugo zastupa teoriju prema kojoj razvoj metajezične svjesnosti započinje polaskom u školu, odnosno smatraju da je početak pismenosti ključan za njezin razvoj.

Postoje i razne druge teorije o razvoju metajezične svjesnosti, no iako su se mijenjale i razvijale, jedno im je zajedničko, a to je da se temelje na teoriji kognitivnog razvoja Jeana Piageta. Homer (2000) opisuje Hakesovu teoriju svijesti o jeziku prema kojoj se jezični razvoj odvija zajedno s kognitivnim razvojem, a prijelaz iz predoperacijskog razdoblja u razdoblje konkretnih operacija je ključan u savladavanju metajezičnih sposobnosti. Hakes govori o razlici između kognitivnih sposobnosti potrebnih za

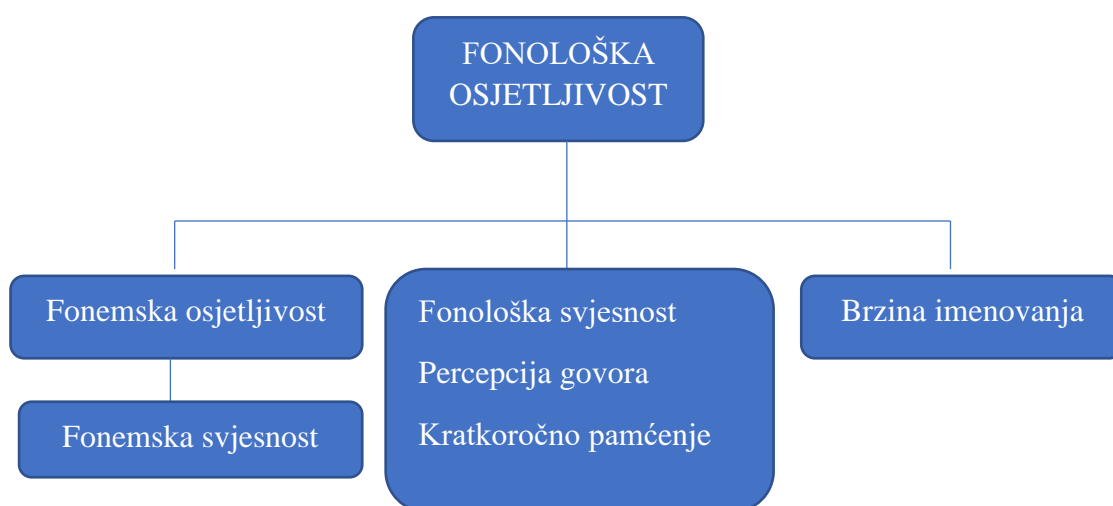
razvoj metajezikne svjesnosti u srednjem djetinjstvu i onih u razdoblju konkretnih operacija, odnosno tvrdi da se prijelazom u novu fazu kognitivnog razvoja mijenja i način usvajanja jezika.

Drugu teoriju iznosi Bialystok (1986). Njezina teorija temelji se na dvije komponente i tri implikacije. Prva komponenta je raščlamba jezičnog znanja u strukturirane kategorije, a druga je kontrola postupaka, odabira i procesuiranja specifičnih lingvističkih informacija. S obzirom na to, razvoj jezika od najjednostavnijih do najslženijih stupnjeva uključuje obje komponente, a različite načine korištenja jezika karakterizira različit stupanj oslanjanja na te dvije komponente. Metajezikna svjesnost odnosi se na onaj dio jezičnog razvoja za koji je potrebna visoka zastupljenost obje komponente. Bialystok je provela istraživanja u kojima je došla do zaključka da se metajezikna svjesnost počinje razvijati već u petoj godini života.

Kasnija istraživanja ukazala su na povezanost razvoja pismenosti i metajezikne svjesnosti. Istraživanje koje je provela Kodžopeljić (1996) pokazalo je povezanost metajezikne sposobnosti s vještinom čitanja, odnosno u istraživanju je došla do zaključka da su djeca s bolje razvijenom metajeziknom svjesnošću uspješnija u čitanju od djece sa slabije razvijenom metajeziknom svjesnošću. Psiholog David Oslon također govori o povezanosti metajezikne svjesnosti i pismenosti. Smatra da pisanje dovodi aspekte jezika u ljudsku svijest te da se oni razlikuju ovisno o prirodi sustava pisanja.

4. FONOLOŠKA SVJESNOST

Za razvoj čitanja potrebno je puno više od kodiranja (prevođenja glasova u slova) i dekodiranja (prevođenja slova u glasove). Čudina Obradović (2014) navodi fonološku osjetljivost i njezine sastavnice kao one koje su važne za ovladavanje vještinom čitanja. Jedna od tih sastavnica je fonološka svjesnost koju definiramo kao sposobnost djeteta da prepozna riječi kao dijelove rečenica, prepozna i stvara rime i prepozna slogove od kojih se riječ sastoji (Ivšac Pavliša, Lenček, 2011). Njezin razvoj, kao i razvoj ostalih sastavnica fonološke osjetljivosti smatra se važnim kod djece prije polaska u školu. Sastavnice fonološke osjetljivosti su u međusobnom odnosu, a u shemi 1. prikazan je odnos sastavnica fonološke osjetljivosti prema Čudina-Obradović (2014).

Shema 1. Odnos sastavnica fonološke osjetljivosti

Pojmovi navedeni u shemi 1. mijenjali su se kroz vrijeme, a budući da su vrlo slični važno je objasniti njihovo značenje. Čudina-Obradović (2014) na sljedeći navodi sadržaje ovih pojmova (prema Anthony i Lonigan, 2004.; Cunningham, 1990.; Pufpaff, 2009.):

- Fonološka osjetljivost – percepcija govora, kratkoročno pamćenje i brzina imenovanja, fonološka svjesnost

- Fonološka svjesnost - prepoznavanje riječi kao dijelova rečenice, prepoznavanje rime, prepoznavanje slogova
- Fonemska svjesnost – mogućnost podjele riječi na elementarne jedinice, prepoznavanje, uočavanje i baratanje slogovima i glasovima
- Metalingvistička fonemska svjesnost – svjesno razmišljanje o apstraktnim reprezentacijama govora (njihovoj važnosti i primjenjivosti u čitanju)

Tomić (2013) razlikuje plitku i duboku fonološku osjetljivost. Plitka fonološka osjetljivost metajezična je sposobnost prepoznavanja i baratanja jezičnim jedinicama većim od fonema, što bi se u terminima korištenim u ovom radu smatralo fonološkom svjesnošću, dok je duboka fonološka osjetljivost zapravo fonemska svjesnost (Tomić 2013). Fonološka svjesnost, kao što je već spomenuto, odnosi se na prepoznavanje riječi kao dijelova rečenica, prepoznavanje rime i prepoznavanje slogova i smatra se osnovom za razvoj dekodiranja. Budući da je svako dijete individua, vještine djece iste kronološke dobi ne razvijaju se u isto vrijeme, a s obzirom na kompleksnost područja fonološke svjesnosti, teško je definirati kada se ona točno pojavljuje. Stoga Čudina-Obradović (2008) navodi kako se fonološka svjesnost razvija između 2. i 3. godine, a primjerice Kolić-Vehovec (2003) smatra da se ista razvija tek od 4. godine djetetova života. Franc (2015 prema Tambić) navodi da dijete istovremeno prolazi kroz jezično-govorni razvoj i razine razvoja fonološke svjesnosti. S obzirom na to definira razine razvoja fonološke svjesnosti kod djece urednog razvoja, a one će biti prikazane u tablici 1. (Franc, 2015 prema Tambić 2009).

Tablica 1. Prikaz razina razvoja fonološke svjesnosti

DOB DJETETA	RAZINA RAZVOJA FONOLOŠKE SVJESNOTI
3-4 godine	Prepoznavanje i stvaranje rime
4-5 godina	Prepoznavanje i segmentacija slogova
5,5 godina	Prepoznavanje prvog glasa u riječi
6 godina	Rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje u smislene cjeline-riječi
6,5 godina	Stvaranje veze slovo-glas
7 godina	Sposobnost stvaranja novih riječi dodavanjem, oduzimanjem ili premještanjem glasova u riječima

„Razvoj fonološke svjesnosti ne odvija se prema «sve ili ništa» principu već postoji slijed prema kojemu se razvija, a taj je od svjesnosti većih jedinica (slogova, *onseta*, rima) do više razine osjetljivosti, a to je svjesnost o postojanju malih jedinica (fonemi) u svim pozicijama unutar riječi“ (Ivšac Pavliša i sur. 2011, str. 2). Redoslijed razvoja razina fonološke svjesnosti je univerzalan, ono što se razlikuje je brzina napretka djece u pojedinim fazama, a ona ovisi o obilježjima jezika (Ivšac Pavliša i sur. 2011). Ivšac Pavliša, Lenček (2011, prema Fernandez-Fein i Baker, 1997) pretpostavljaju da djeca postaju svjesnija manjih jedinica od slogova onda kada opseg njihovog rječnika omogućava učinkovite načine pohranjivanja i prizivanja podataka.

Postoje istraživanja koja govore o povezanosti fonološke svjesnosti i učenja čitanja. Istraživanja su pokazala da fonološka svjesnost ima važnu ulogu u savladavanju čitanja i da su djeca koja imaju bolje razvijenu fonološku svjesnost uspješnija u čitanju od onih sa slabije razvijenom fonološkom svjesnošću. Isto tako, nedovoljno razvijena fonološka svjesnost glavni je problem kod disleksičnih čitača koji se očituje u nemogućnosti provođenja glasovne raščlambe pisanih ili izgovorenih riječi (Kolić-Vehovec, 2003 prema Ball, 1996; de Gelder i Vroomen, 1991; Lundberg i Høien, 1989; Pratt i Brady, 1988). Kolić-Vehovec (2003) ispitala je odnos čitanja i fonološke svjesnosti. Rezultati istraživanja pokazali su da djeca koja su bila čitači prije polaska u školu imaju bolje razvijenu fonološku svjesnost od djece koja nisu znala čitati.

Istraživanje je pokazalo i da razlike u razvijenosti fonološke svjesnosti, između djece koja su znala i djece koja nisu znala čitati prije polaska u školu, nestaju do kraja prvog razreda.

4.1. Razine fonološke svjesnosti

Tomić (2013) navodi četiri razine fonološke svjesnosti:

1. Svijest o rimi označava prepoznavanje rime u riječima.
2. Silabička svijest označava sposobnost raščlanjivanja riječi na slogove.
3. Intrasilabička svijest označava sposobnost raščlanjivanja sloga na manje jedinice – pristup i rimi.
4. Fonemska svijest je sposobnost raščlanjivanja riječi/sloga/pristupa i rime na najmanje jedinice – foneme.

Prve tri razine pripadaju fonološkoj, a četvrta fonemskoj svjesnosti.

Tomić (2013) ističe da razvoj pojedine razine fonološke svjesnosti ne ovisi o veličini jezičnih jedinica, nego o zadacima kojima se mjeri. Iz tog razloga potrebno je sastaviti zadatke kojima bi se odredio razvojni tijek. U tablici 2. prikazan je razvojni redosljed razina fonološke svjesnosti, te vrste i primjeri zadataka kojima se određena razina mjeri.

Ivšac Pavliša i sur. (2011) preuzimaju i prilagođavaju tijek razvoja razina fonološke svjesnosti autora Justice i Kaderavek (2004). Prema njihovom prikazu razvoj fonološke svjesnosti započinje onda kada je dijete sposobno raščlaniti rečenice na riječi i riječi na slogove. Raščlanjivanje rečenica na riječi i riječi na slogove javlja se u dobi od 3 do 4 godine, isto kada se pojavljuje i svijest o rimi. Smatra se da dijete koje može razlikovati slogove, može prepoznati i rimi. Problem se javlja prilikom sastavljanja mjernih instrumenata koji bi mjerili početak razvoja svijesti o rimi i njezine korelacije s ostalim razinama fonološke svjesnosti. Zbog toga je prihvaćeno mišljenje da razvoj fonološke svjesnosti započinje svjesnošću o rimi, a završava fonemskom svjesnošću (Tomić, 2013).

Tablica 2. Redsljed razvoja dimenzija fonološke sjesnosti - struktura i primjeri prevedeni i prilagođeni (Tomić, 2013 prema Pufpuff, 2009)

Razina fonološke svjesnosti	Jezična jedinica	Zadatak	Primjer
Svijest o rimi	<i>Rima</i>	<i>Zamjećivanje</i> (<i>engl. detection</i>)	Rimuje li se rak s lak?
	<i>Rima</i>	<i>Stvaranje</i>	Promijeni prvi glas u riječi rak da bi dobio riječ koja se rimuje.
	<i>Rima</i>	<i>Govorenje</i>	Reci mi riječ koja se rimuje s rak.
	<i>Rima</i>	<i>Prepoznavanje</i>	Koja se riječ rimuje s rak? Pas-miš-lak
	<i>Rima</i>	<i>Izbacivanje uljeza</i>	Koja se riječ ne rimuje s ostalima? Rak-lak-pas
	<i>Slog</i>	<i>Spajanje</i>	Koja je ovo riječ? Slušaj! Pro-zor
Silabička svijest	<i>Rečenica</i>	<i>Raščlanjivanje</i>	Koliko riječi ima u rečenici: Dječak ima plavi šešir.
	<i>Slog</i>	<i>Raščlanjivanje</i>	Koliko ima slogova u riječi čarapa
	<i>Slog</i>	<i>Brisanje</i> (<i>složenice</i>)	Slušaj. Autopraonica. Koja riječ ostane ako izbacimo auto.
	<i>Slog</i>	<i>Brisanje</i> (<i>višesložne riječi</i>)	Slušaj. Crvendać. Koja riječ ostane

			ako izbrišemo crven.
Intersilabička	<i>Fonem</i>	<i>Spajanje</i>	Koja je ovo riječ? P-a-s
	<i>Fonem-riječ</i>	<i>Prepoznavanje inicijalnog fonema</i>	Počinje li miš s /m/?
	<i>Fonem-riječ</i>	<i>Prepoznavanje finalnog fonema</i>	Završava li pas sa /s/?
	<i>Fonem-riječ</i>	<i>Prepoznavanje položaja fonema u riječi</i>	Slušaj m. Miš. Počinje li riječ s /m/ ili završava s /m/?
Fonemska	<i>Fonem-riječ</i>	<i>Prepoznavanje fonema i položaja fonema u riječi</i>	Slušaj m. Pas. Počinje li riječ s /m/ ili završava ili uopće nema /m/?
	<i>Riječ-riječ</i>	<i>Prepoznavanje istog fonema u inicijalnom položaju</i>	Počinje li riba istim glasom kao i rak?
	<i>Riječ-riječ</i>	<i>Prepoznavanje različitog fonema u inicijalnom položaju</i>	Slušaj. Rak. Koja riječ počinje drugačije od rak? Riba – pas – ruka
	<i>Riječ-riječ</i>	<i>Prepoznavanje izbrisanog fonema</i>	Reci vrata. Reci vrat. Kojeg glasa nema u vrat a ima u vrata.
	<i>Riječ-riječ</i>	<i>Prepoznavanje istog fonema u finalnom položaju</i>	Završava li tanjur istim glasom kao i papir?

<i>Riječ-riječ</i>	<i>Prepoznavanje različitog fonema u finalnom položaju</i>	Slušaj. Tanjur. Koja riječ završava drugačije od tanjur? Papir – pas – motor
<i>Fonem</i>	<i>Prepoznavanje (inicijalna pozicija)</i>	Kojim glasom počinje riječ riba?
<i>Fonem</i>	<i>Prepoznavanje (finalna pozicija)</i>	Kojim glasom završava riječ rak?
<i>Fonem</i>	<i>Prepoznavanje (medijalna pozicija)</i>	Koji je glas u sredini u riječi pas?
<i>Fonem</i>	<i>Brojanje</i>	Koliko glasova čuješ u riječi pas?
<i>Fonem</i>	<i>Raščlanjivanje</i>	Reci rak glas po glas
<i>Fonem</i>	<i>Brisanje – finalna pozicija</i>	Slušaj. Tanjur. Ponovi. Sad reci tanjur bez /r/.
<i>Fonem</i>	<i>Brisanje – inicijalna pozicija</i>	Slušaj. Roda. Ponovi. Sad reci roda bez /r/.
<i>Fonem</i>	<i>Brisanje – prvi konsonanat u skupini</i>	Slušaj. Slon. Ponovi. Sad reci slon bez /l/.
<i>Fonem</i>	<i>Brisanje – drugi konsonanat u skupini</i>	Slušaj. Stol. Ponovi. Sad reci stol bez /t/.
<i>Fonem</i>	<i>Supstitucija</i>	Reci rak. Sad umjesto /r/ reci /l/.
<i>Fonem</i>	<i>Zamjena redoslijeda</i>	Reci da. Sad zamijeni /d/ i /a/.

U tablici nije navedena kronološka dob djece jer su podaci preuzeti iz različitih istraživanja u kojima su sudjelovala djeca različite dobi i bila testirana različitim zadacima.

Tomić (2013) naglašava da razvoj fonološke svjesnosti nije sekvencijalan, odnosno da bi se pojavila intersilabička svijest, ne treba prvo završiti razvoj silabičke svijesti. Iako se silabička svijest javlja ranije i preduvjet je za razvoj intersilabičke, njen razvoj neće završiti u trenutku kada se pojavi svijest o manjoj jedinici. Jasno je uočljivo da potkategorije fonološke svjesnosti međusobno utječu jedna na drugu.

4.2. Fonemska svjesnost

Čudina-Obradović (2014) fonemsku svjesnost, zajedno s tečnošću, razumijevanjem pri čitanju, rječnikom i motivacijom, uvrštava u preduvjete za razvoj čitanja. Iako je nemoguće odrediti redoslijed pojavljivanja ovih preduvjeta, jer su međusobno uvjetovani, fonemska svjesnost smatra se jednom od ključnih za početno čitanje, a Čudina-Obradović (2014) ju definira kao sposobnost uočavanja glasova (fonema) u riječi te mogućnost podjele riječi na foneme, ali i mogućnost povezivanja fonema u riječ. Drugim riječima, dijete je sposobno u riječi kuća uočiti foneme /k/u/ć/a/, a isto tako ako djetetu izgovaramo riječ kuća, glas po glas, /k/u/ć/a/, ono je sposobno povezati glasove koje je čulo i prepoznati da glasovi zajedno tvore riječ kuća. Razlika u fonološkoj i fonemskoj svjesnosti je u tome što fonološka svjesnost uključuje oralnu i slušnu manipulaciju glasovima, a fonemska svjesnost uključuje uspostavljanje veze između slova i glasova (Sindik, Pavić, 2009 prema Sinder 1995). Rathvon (2004) navodi da je fonološka svjesnost širi pojam i da u sebi sadrži fonemsku svjesnost. Prema tome, ako dijete prepoznaje riječi koje se rimuju znači da ima razvijenu fonološku svjesnost, a ako je sposobno te riječi rastaviti na glasove tada ima razvijenu i fonemsku svjesnost. Čudina-Obradović (2014) ističe da je nemoguće započeti čitati bez uočavanja glasova u riječima, njihovog razdvajanja i spajanja u riječ zbog abecednog načela (svaki glas ima pripadajući pisani znak) na kojemu se temelji pismo. Čitanje i pisanje zapravo je kodiranje i dekodiranje, odnosno prevođenje glasova u slova i obratno. Iako neki autori definiraju fonemsku svjesnost kao svjesno razmišljanje o apstraktnim reprezentacijama govora, autori Anthony i Lonigan (2004) nastoje izbjeći svjesnu komponentu pa fonemsku svjesnost nazivaju fonemska

osjetljivost (Čudina-Obradović, 2014). Fonemska osjetljivost razvija se između 5. i 7. godine, a odnosi se na prepoznavanje strukture rečenice, osjećaja da se rečenica sastoji od riječi, riječ od slogova, a slog od glasova. Nakon toga razvija se fonemska svjesnost odnosno mogućnost baratanja fonemima, najmanjim leksičkim jedinicama. Kada su ti elementi razvijeni i osviješteni, može se početi učiti koje slovo pripada kojem glasu, odnosno moguće je započeti s primjenom abecednog načela (prema Čudina-Obradović, 2014).

4.3. Poznavanje slova

Fonološka svjesnost i poznavanje slova dva su ključna prediktora uspjeha u čitanju iako se poznavanje slova često poistovjećuje s čitanjem (Ivšac Pavliša i sur. 2011). Iste autorice ističu da su djeca koju su, prije polaska u školu, bolje poznavala slova postizala bolje rezultate u zadacima čitanja od prvog do šestog razreda. Autorice također navode da poznavanje slova zahtijeva stvaranje veze između vizualnog slova i fonološkog oblika, a ovisi i ortografiji jezika koji dijete usvaja. Tomić (2013) navodi podjelu ortografije na plitku i duboku koja se temelji na odnosu slovo-fonem. S obzirom na to ortografski sustavi u kojima slovo odgovara fonemu smatraju se plitkim sustavima, jedan od njih je i hrvatski. Sustavi s dubokom ortografijom su oni u kojima više slova ili kombinacija slova odgovara jednom fonemu. Prema tome, djeca čiji jezik pripada plitkom ortografskom sustavu lakše će usvojiti slova budući da svaki fonem ima jedan pripadajući grafem.

Burgess i Lonigan istraživanjem provedenim 1998. godine utvrdili su vezu između poznavanja slova i fonološke svjesnosti. Njihovo istraživanje uključivalo je djecu u dobi od 4 do 5 godina, a cilj istraživanja bio je ispitati utjecaj razvoja predčitačkih vještina na fonološku svjesnost. Rezultati istraživanja pokazali su da porastom znanja prepoznavanja slova raste i razina fonološke svjesnosti (prema Franc, 2015).

Mnogi autori ističu važnost vizualne percepcije prilikom imenovanja slova, odnosno tvrde da vizualno perceptivna složenost slova i sposobnost percepcije detalja određuje vrijeme u kojem će dijete biti sposobno prepoznati i imenovati slovo. Zbog toga vizualne teškoće postaju zapreka za poznavanje slova, odnosno usvajanje pisanja i čitanja (Ivšac Pavliša i sur. 2011 prema Adam, 1990; Everatt, 2002; Sigleton, 2009).

4.4. Istraživanja fonološke svjesnosti

Fonološka svjesnost predmet je mnogih istraživanja. Autori istražuju njezinu povezanost s drugim faktorima koji utječu na razvoj pismenosti kao što su razvoj predčitačkih vještina i razvoj vještine čitanja. Kreirani su i testovi koji istražuju razvoj razina fonološke svjesnosti, jedan od njih je i test FONT.

4.4.1. Test FONT

Test FONT kreiran je za potrebe istraživanja autora Subotića (2011). Istraživanje je provedeno s djecom predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta na području Bosne i Hercegovine i Srbije. Test obuhvaća osam tipova zadataka, a oni su:

1. prepoznavanje rime
2. stvaranje rime
3. prepoznavanje početnog fonema
4. prepoznavanje završnog fonema
5. spajanje slogova
6. fonemska analiza
7. eliminacija početnog slova
8. fonemska sinteza

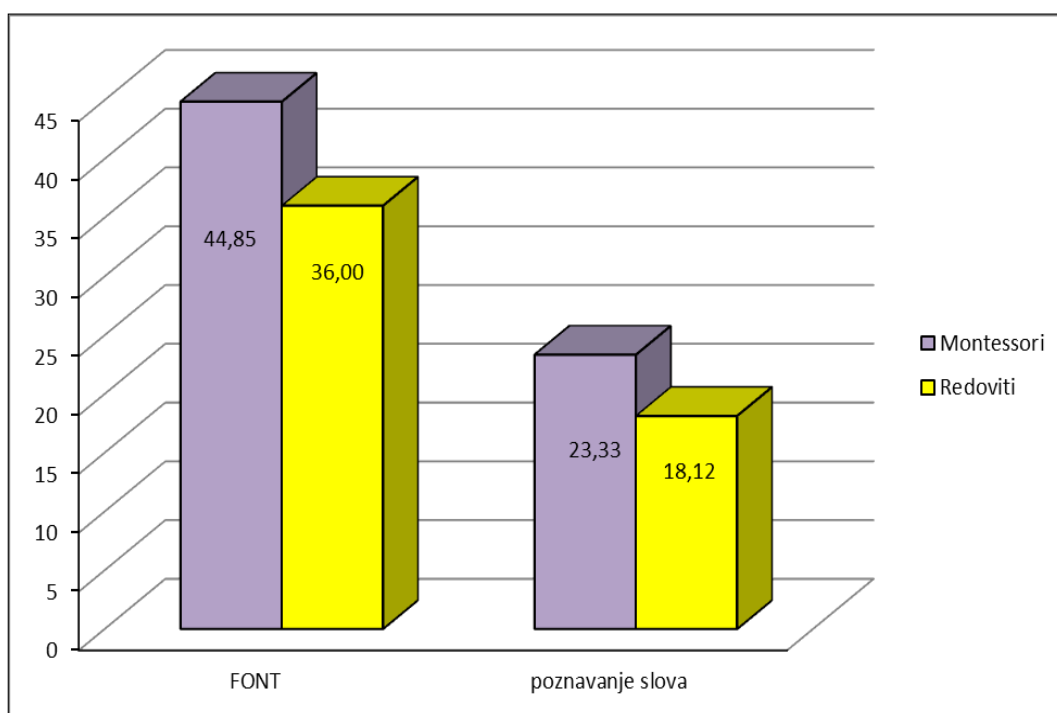
Zadaci su formirani za usmeno ispitivanje, a test uvažava razliku između fonemske i fonološke svjesnosti (Subotić, 2011).

Istraživanje čiji je instrument test FONT provedeno je i na području Republike Hrvatske, za čije je potrebe prilagođen specifičnostima hrvatskog jezika. Franc (2015) provela je istraživanje kojemu je cilj bio ispitati ima li Montessori program utjecaj na razvoj rane pismenosti, odnosno olakšava li ju. Iz tog se razloga istraživanje provodilo s pretpostavkom da će djeca, polaznici Montessori programa, postići bolje rezultate u rješavanju testa od djece polaznika redovitog programa vrtića. Osim toga, istraživanjem se ispitala i razlika dvaju predškolskih programa, a s obzirom da redoviti program vrtića ne uključuje sustavno provođenje jezičnih vježbi za poticanje

fonološke svjesnosti, ispitalo se i koliko fonološka svjesnost i rano poznavanje slova utječu na razvoj rane pismenosti.

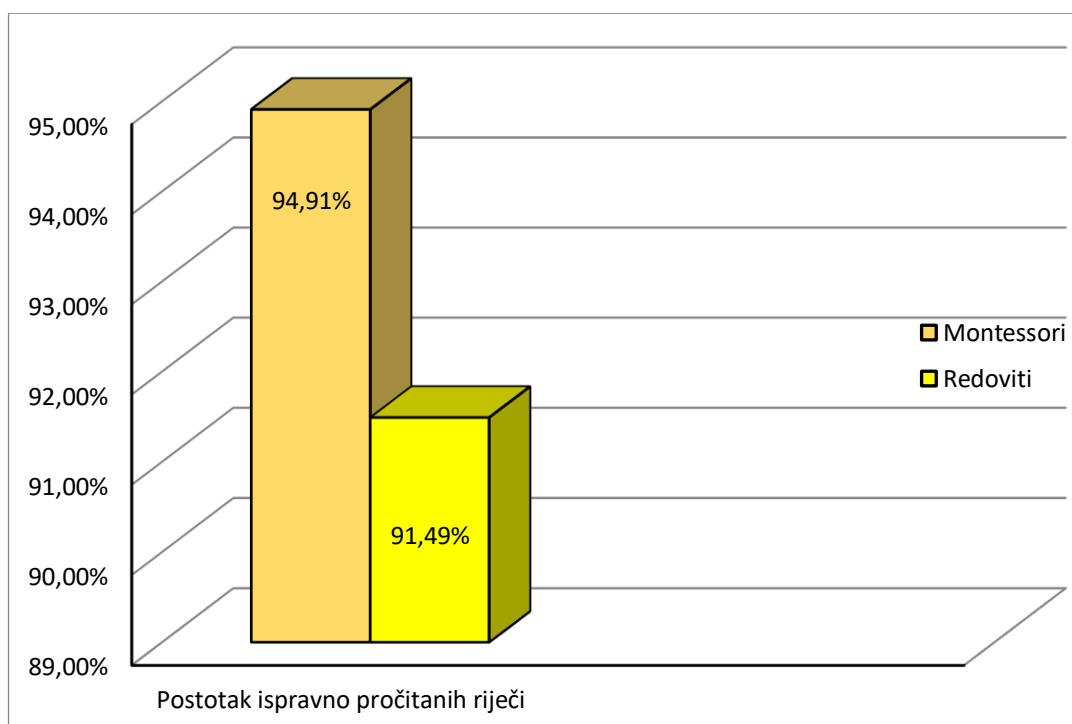
Uz prethodno navedene zadatke koje uključuje test FONT, u ovo istraživanje dodan je zadatak slogovne segmentacije, a ispitano je i rano poznavanje slova, testom TPO. Istraživanje je bilo longitudinalno, provodilo se u dvije faze, prije polaska djece u školu i nakon njihova polaska u školu.

U prvoj fazi istraživanja ispitala se razlika u fonološkoj svjesnosti i poznavanju slova kod djece iz Montessori i redovitog programa. Dobiveni rezultati potvrdili su postavljenu hipotezu, djeca iz Montessori programa pokazala su značajno bolje rezultate. Rezultati su prikazani na slici 1.

Slika 1. Prikaz rezultata postignutih pri rješavanju testa FONT i poznavanja slova, Franc (2015)

U drugoj fazi istraživanja ispitalo se u kojoj mjeri rano poznavanje slova i fonološka svjesnost utječu na ranu pismenost. S obzirom na rezultate prve faze istraživanja, očekivalo se da će djeca koja su prethodno pohađala Montessori program, a time postigla i bolje rezultate u zadacima fonološke svjesnosti i ranom poznavanju slova biti uspješnija u zadacima čitanja. Rezultati druge faze istraživanja također su potvrdili pretpostavku i pokazali da su djeca koja su prethodno pohađala Montessori program pokazala bolje rezultate u čitanju riječi u minuti. Rezultati su prikazani na slici 2.

Slika 2. Prikaz postotka ispravno pročitanih riječi, Franc (2015)

Ovo istraživanje prvo je ovakvo istraživanje u Hrvatskoj i njegovi su rezultati od velikog značaja. Njime je potvrđeno da jezične vježbe usmjerene na razvoj fonološke svjesnosti i ranog poznavanja slova, koje se provode u Montessori programu, imaju utjecaj na razvoj rane pismenosti. Isto tako potvrđeno je da razvoj fonološke svjesnosti i rano poznavanje slova pozitivno djeluje na usvajanje čitanja, zbog čega su djeca koja su prethodno pokazala bolje rezultate u zadacima fonološke svjesnosti i poznavanja slova, bila uspješnija i u čitanju.

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Ciljevi i hipoteze

Fonološka svjesnost i poznavanje slova usko su povezani, odnosno dva su ključna faktora za usvajanje vještine čitanja. Postoje istraživanja koja dokazuju njihovu povezanost, a odnose se na utjecaj ranog poznavanja čitanja na razvoj fonološke svjesnosti. Iz tog se razloga u istraživanju ispitalo poznavanje slova kod djece predškolske dobi koja pohađaju program predškole. Budući da su ona provođenju jezičnih vježbi, kojima je cilj djelovati na razvoj predčitačkih vještina i fonološke svjesnosti, izložena jednu godinu prije polaska u školu, teško je predvidjeti koliko djeca dobro poznaju slova i koji su mogući faktori koji na to utječu. S obzirom na to definirana su dva cilja istraživanja:

1. ispitati koliko djeca poznaju slova i koja lakše, a koja teže poznaju
2. ispitati znaju li djeca prepoznati inicijale svoga imena i prezimena

Prema tome postavljene su dvije hipoteze:

H1-očekuje se da će djeca lakše prepoznati jednostavne grafeme (A, L, I, O) od složenih (Č, Š, Đ)

H2-očekuje se će djeca prepoznati slova koja su inicijali njihova imena i prezimena

5.2. Metoda istraživanja

5.2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje se provelo u Dječjem vrtiću Duga Resa. U istraživanju je sudjelovalo 41 dijete predškolskog uzrasta, od toga 21 dječak i 20 djevojčica, u dobi od 6 do 7 godina. Ispitanici su polaznici programa predškole i unutar programa podijeljeni su u dvije odgojne skupine. U istraživanju je sudjelovalo dijete s poremećajem iz spektra autizma, uz pristanak roditelja i vlastiti pristanak. Istraživanje je provedeno nakon što je ravnateljica odobrila njegovo provođenje i nakon što su roditelji djece potpisali suglasnost, a provedeno je tijekom veljače, 2020. godine.

5.2.2. Instrument istraživanja

Poznavanje slova u istraživanju ispitalo se testom poznavanja slova (TPO). Test se sastoji od 27 slova hrvatske abecede. Hrvatska abeceda sadrži 30 slova, a test ne uključuje složena slova dž, nj, lj. Budući da se radi o djeci predškolskog uzrasta, test je uključivao samo velika tiskana slova.

5.2.3. Način ispitivanja

Ispitivanje se provodilo u objektu Dječjeg vrtića Duga Resa, u terminu programa predškole. Djeca su ispitana pojedinačno, u zasebnoj prostoriji. Ispitala su se ona djeca čiji su roditelji potpisali suglasnost za sudjelovanje u istraživanju i koja su sama na to pristala. Način ispitivanja bio je isti kod sve djece, svako dijete imalo je dovoljno vremena razmisliti o svom odgovoru. Ispitivanje je u prosjeku trajalo 5 minuta, a provedeno je u veljači 2020. godine.

5.3. Rezultati istraživanja

Tablica 3. Prikaz rezultata istraživanja prema postotku poznavanja pojedinog slova

SLOVO	BROJ DJECE	POSTOTAK
A	40	97,56%
M	34	82,93%
O	33	80,49%
T	32	78,05%
I	32	78,05%
B	32	78,05%
S	28	68,29%
R	26	63,41%
E	26	63,41%
K	26	63,41%
N	26	63,41%
U	25	60,98%
F	24	58,54%
L	24	58,54%
Z	23	56,10%
H	23	56,10%
C	23	56,10%
V	23	56,10%
D	22	53,66%
J	22	53,66%
P	22	53,66%

G	20	48,78%
Č	20	48,78%
Ć	20	48,78%
Š	18	43,90%
Ž	18	43,90%
Đ	14	34,15%

Tablica 3. pokazuje koliki je broj djece i u kojem postotku prepoznao pojedino slovo. Iz tablice je vidljivo da je najviše djece prepoznalo slovo A, a najmanje slovo Đ. Manje od 50% djece prepoznalo je složena slova, odnosno Č, Ć, Š, Ž, i Đ, a prema postotku zajedno sa složenim slovima nalazi se i slovo G. Pretpostavlja se da je to zbog njegove vizualne složenosti i sličnosti sa slovima Č, Ć i C, tijekom istraživanja primijećena je česta zamjena tih slova.

Tablica 4. Prikaz rezultata poznavanja inicijala imena i prezimena

	BROJ	POSTOTAK
Poznaje inicijal imena	39	95,12%
Poznaje inicijale imena i prezimena	28	68,29%

U tablici 4. nalaze se rezultati poznavanja inicijala imena i prezimena. Rezultati pokazuju da dvoje djece ne prepoznaje slova koja su inicijali njihova imena, a 28 djece prepoznaje inicijale i imena i prezimena. Istraživanje je pokazalo i da osmero djece prepoznaje sva slova što daje postotak od 19,51%.

5.4. Rasprava

Rezultati istraživanja potvrdili su postavljene hipoteze. Istraživanje je pokazalo koja slova djeca lakše prepoznaju, a koja teže. Najviše je djeca prepoznalo slovo A (97,56%), što je bilo i za očekivati budući da je to prvo slovo abecede i prvo se usvaja, a nalazi se u gotovo svakoj riječi koju djeca te dobi imaju priliku vidjeti u raznim slikovnicama i slovaricama. Sljedeće slovo koje je prepoznalo najveći broj djece je slovo M. Tijekom ispitivanja primijećeno je da djeca često povezuju slovo s riječima, pa je tako nekolicina djece za slovo M govorila M kao mama, slovo T kao tata, a neka slova su prepoznavali prema njihovom specifičnom izgledu, kao što su slovo O,

„okruglo slovo“ i slovo I, kao “ravno slovo“. Treće slovo koje je prepoznao najveći broj djece je slovo B. Nakon njih slijede slova koja je prepoznalo 50-70% djece, a to su jednostavna slova kao što su S, L, F, U, Z, H, (...). U programu predškole, djeca slova uče na različite načine, ali ono što je specifično su radni listovi i slovarice koje rješavaju. U slovaricama uz svako slovo stoji sličica predmeta čije ime započinje tim slovom. Prilikom ispitivanja neka su djeca prepoznavala slova upravo na taj način kako uče u slovaricama, prema predmetima čije ime započinje tim slovom, pa su govorila L kao leptir, S kao sova i sl. Nekolicina djece nije mogla imenovati slovo samo za sebe već je imenovala predmete koji započinju tim slovom, stoga su njihovi odgovori bili: sova, leptir, auto, mačka, cipela i sl. Vrlo je mali broj djece koja su davala krive odgovore, većina, ako nije prepoznala slova nije ga ni imenovala, a tek je nekoliko djece davalo krive odgovore za gotovo sva slova, odnosno nasumično su govorila slova jer nisu znala odgovor, dok je jedno dijete čije ime započinje slovom M, za svako slovo govorilo da je M. Česte pogreške koje su primijećene su zamjene slova Č,Ć i C, zatim Ž i Z, Š i Ž, Š i S, O i U. Druga hipoteza pretpostavlja da će djeca prepoznati slova koja su inicijali njihova imena i prezimena. Gotovo sva djeca (95,12%) prepoznala su slova koja su inicijali njihova imena, dok je nešto manji broj djece (68,29%) prepoznalo slova koja su inicijali njihova imena i prezimena.

6. ZAKLJUČAK

Dosadašnja istraživanja potvrdila su da je fonološku svjesnost moguće vježbati, odnosno utjecati na njen razvoj. Fonološka svjesnost zajedno s poznavanjem slova, ključni je faktor za usvajanje čitanja. Razvoj ovih dvaju faktora u predškolskoj dobi pozitivno utječe na sposobnosti kojima dijete treba ovladati prije polaska u školu, a koje su važne za usvajanje vještine čitanja i pisanja. U ovom su radu iznesene dvije hipoteze na kojima se temeljilo naše istraživanje.

H1-očekivalo se da će djeca lakše prepoznati jednostavne grafeme (A, L, I, O) od složenih (Č, Š, Đ)

Djeca su lakše prepoznala jednostavne grafeme od složenih, a među grafemima koje su teže prepoznala je i slovo G.

H2-očekivalo se će djeca prepoznati slova koja su inicijali njihova imena i prezimena

Gotovo sva djeca prepoznala su slova koja su inicijali njihova imena, dok je inicijale prezimena prepoznalo više od polovice ispitane djece.

Istraživanje je također pokazalo da djeca slova povezuju s predmetima čije ime započinje tim slovom, nerijetko su uspoređivali slova i predmete, a osim toga, prilikom prepoznavanja slova oslanjali su se i na specifičan oblik slova.

U istraživanju se ispitalo poznavanje slova, nisu se provjeravale druge sposobnosti djece, kao ni okolnosti koje bi mogle utjecati na dobre ili loše rezultate u poznavanju slova. Iz tog razloga ne može se točno reći zašto neka djeca prepoznaju sva slova dok neka prepoznaju tek nekoliko slova. Polazi se od činjenice da je razvoj svakog djeteta individualan i da djeca iste dobi ne prolaze određene faze razvoja u isto vrijeme te da će nakon nekog vremena sva djeca moći prepoznati sva slova. Pretpostavka je da na prepoznavanje slova mogu utjecati i okolinski čimbenici vezani uz svakodnevni život djece kao što su zainteresiranost za određeno područje, način na koji roditelji potiču razvoj njihovih sposobnosti, ali i njihove intelektualne sposobnosti. Stoga, da bi se utvrdilo što utječe na poznavanje slova kod djece, potrebno je ispitati i okolinske čimbenike.

LITERATURA

- Bialystok, Ellen (1986). Factors in the growth of linguistic awareness. *Child Development*, 57(2), 498-510.
- Čudina-Obradović, M. (2008). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja: Od motivacije do razumijevanja priručnik*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Franc, V. (2015). *Razlike u fonološkoj svjesnosti i ranome poznavanju slova kod djece predškolske dobi iz Montessori i redovitoga programa i njihov utjecaj na početno čitanje*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Gombert, J. E. (1992). *Metalinguistic Development*, Harvester Wheatsheaf, New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore.
- Homer, D. B. (2000). *Literacy and Metalinguistic Awareness: a cross-cultural study*. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Kodžopeljić, J. (1996). Metalingvistički preduslovi uspešnog usvajanja čitanja. *Psihologija*, 29 (1), 35–48.
- Kolić-Vehovec, S. (2003). Razvoj fonološke svjesnosti i učenje čitanja: trogodišnje praćenje: Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 39 (1); 17-32.
- Mertz, E., Yovel, J. (2003). Metalinguistic awareness. Östman, J., J. Verschueren, J. Blommaert, C. Bulcaen, ur. *The Handbook of Pragmatics*. <http://law.haifa.ac.il/images/Publications/SSRN-id950741.pdf>
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Pavliša, I. J., Lenček, M.(2011). Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednoga jezičnoga razvoja, djece s perinatalnim oštećenjem mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktor čitanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 47, 1, 1-16.

- Rathvon, N. (2004). Early Reading Assesment. A practitioner s handbook. New York, London: The Guilford Press.
- Sindik, J., Pavić, M.(2009). Povezanost općih razvojnih kompetencija i fonološke svjesnosti kod predškolske djece. *Život i škola* 22, 2, 62-77.
- Subotić, S. (2011). Konstrukcija testa fonološke svjesnosti na srpskome jeziku, *Primenjena psihologija*, 2; 127-149
- Tomić, D. (2013). Odnos fonetskoga i fonološkoga razvoja glasa /r/ kod djece u dobi od 3 do 7 godina. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Visinko, K. (2014). Čitanje poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga.

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz rezultata postignutih pri rješavanju testa FONT i poznavanja slova.	18
Slika 2. Prikaz postotka ispravno pročitanih riječi	19

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prikaz razina razvoja fonološke svjesnosti	10
Tablica 2. Redsljed razvoja dimenzija fonološke svjesnosti - struktura i primjeri prevedeni i prilagođeni (Tomić, 2013 prema Pufpuff, 2009)	12
Tablica 3. Prikaz rezultata istraživanja prema postotku poznavanja pojedinog slova	21
Tablica 4. Prikaz rezultata poznavanja inicijala imena i prezimena.....	22

PRILOZI

Prilog 1. TPO test

A

D

R

S

E

F

T

G

Z

H

U

J

I

K

O

L

P

Č

Š
Ć
Đ
Ž
C
B
V
N
M

Prilog 2. Primjer suglasnosti za roditelje

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek u Petrinji

Petra Trgovčić

Poštovani roditelji!

Za potrebe završnog rada provodit ću istraživanje vezano uz jezični razvoj djece. Sudjelovanje Vašeg djeteta u istraživanju uključivat će rješavanje zadataka provjere fonološke svijesti.

Sukladno Etičkom kodeksu podatci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi i čuvani. Svi izvještaji nastali na temelju ovog istraživanja koristit će rezultate koji govore o grupi djece ove dobi općenito (nigdje se neće navoditi rezultati niti podatci pojedinačnog sudionika).

Dopuštenje za ispitivanje dobila sam od ravnateljice vrtića i naše ustanove, a u skladu s Etičkim kodeksom, prije ispitivanja željela sam Vas kao roditelje obavijestiti o istraživanju i zatražiti Vašu suglasnost. Također, Vašoj ću djeci pobliže objasniti svrhu ispitivanja, odgovoriti na njihova pitanja te ih zamoliti za njihov pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Nakon toga, ispitivanje će se provesti samo s djecom koja su pristala sudjelovati.

SUGLASNOST

Suglasna/ Suglasan sam da moje dijete

(prezime i ime)

sudjeluje u istraživanju, uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka (molim, zaokružite DA ukoliko ste suglasni da dijete sudjeluje u istraživanju, a NE ukoliko to ne želite).

DA

NE

(potpis roditelja)

U Dugoj Resi _____

IZVAJA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Petra Trgovčič izjavlujem da sam samostalno izradila svoj završni rad pod naslovom *Fonološka svjesnost djece predškolske dobi* uz konzultacije mentorice doc. dr. sc. Vendi Franc te gore navedenu literaturu.

POTPIS: Petra Trgovčič